

KRITIKA

Matej Bogataj

*Na svoji sledi*Aleksa Šušulić: **ALEKSİJA**

Cankarjeva založba, Ljubljana 1997

Druga Šušulićeva zbirka kratkih zgodb *Aleksija* je brez dvoma bolj "avtorska", ali če rečemo narobe, manj "teoretska" od prve, *Kdo mori bajke in druge zgodbe*, vendar pa kljub temu, da je v njej manj zgodb, za katere se nam zdi, da smo jih v zelo podobnih variacijah že nekajkrat prebrali, ostaja bolj ali manj na isti sledi. Prvi – to je zdaj, z nagnetenimi povzetki na zavihku (čeprav seveda lahko z iztrganimi citati dokažeš prav vse, kar hočeš), še očitneje – smo takrat očitali nekakšno nekreativno presnavljanje ob izidu že obrabljene in na vse načine preigrane hard core metafikcije provenience Borges + ameriški metafikcionisti, druga pa z dokajšnjim obnavljanjem modela samo dokazuje, da gre za anahrono heroično in nikakor ne modno početje, da je torej Šušulićeva odločitev načelna.

Res pa je tudi to, da so se k sreči obrusili nekateri najbolj v oči bijoči, za nekatere – predvsem zato, ker je šlo za zadnjo knjigo v nizu in je zato delovala bolj anahronistično in epigonsko – pa tudi moteči pripovedni postopki, veliko manj je dodatkov in opomb in drugega "znanstvenega", apokrifnega in bibliotečnega gradiva. Čeprav je za kakšen ščepec še tega; tak je že uvajalni motto, kjer se podučimo, da naslov ne pomeni (srbskega) imena morebitnega glavnega junaka, ampak gre za "aleksijo (gr.) – ne-

zmožnost branja (pomanjkljivost velikih možganov in malih literatur)", to je očitno nekakšen ironičen odgovor na sprejem prvenca – ali kaj. Vendar se spomin na takšno s teorijo in bibliotekarsko spretnostjo nabasano pisanje še pojavi, taka je na primer zgodba *Three Bonus Wives* (kombinacija), sestavljena iz treh rašomonsko diametralnih pričevanj o eni in isti ženski personi iz treh različnih (apokrifnih?) biografij in enciklopedij in nekaj opomb pod črto ob zgodbah.

Sicer pa Šušulić ostaja zvest razponu med seriozno, metafizično srhljivo fantastiko in recidivom ludizma; gre za svojevrstno mešanico eruditskega preigravanja že poznanih proznih modelov in šaljive, spakljive, sprevržene citatnosti, izčrpavanja, stilizacije, drobnih proznih domislic, ki lahko preidejo celo v "blasfemično" parodijo in sploh vsakovrstno zajebancijo. Zgodbe so različno dolge, od manj kot ene strani pa vse do dolgih, razširjenih, včasih bolj kompaktnih, drugič spet bolj fragmentarnih; očitno je, da sledijo udarnosti zamisli, ki se enkrat hitreje izčrpa, drugič pa omogoča širši zamah. Predvsem najkrajše zgodbe so zgrajene na enostavnejši finti, na paradoksu – na istem temeljijo nekatere Ihanove narativne pesmi ali Klečeve kratke zgodbe – natančneje, na tem, da Šušulić pripelje posamezno lastnost do konca, tam pa postane zadeva podobna nečemu drugemu, česar doslej še nismo ugledali skozi to optiko; gre za združevanje in komparacijo dveh ločenih pojavov, ki se začneta zaradi zaostrovanja enega zlivati v enega ali pa si postaneta familiarna ravno zaradi poudarjanja skupne lastnosti, ki prekrije in zasenči vse druge. Ravno vztrajanje pri dosledno razširjeni logiki, ki razkriva paradoksalno naravo pojava ali dogodka, na primer uporabo diktafonov kot načina podvajanja realnosti – isti štos, če se prav spomnim, uporabi neka Ihanova pesem o snemanju poroke z videom, kjer izginja vsa realnost razen tiste, ki je opažena in posredovana skozi kamero – ali pa analogijo med opremo prodajalca kos in smrtjo, ki se diči z istim.

V nekaterih kratkih zgodbah Šušuliću ne manjka polemičnosti, predvsem do stvari Literature, te kurbe, ki lega z vsakim, in Pesnikovih biserov in kar je še tega, to pa lahko razumemo predvsem kot napad na vse vzvišeno in visoko.

Nekatere druge zgodbe so pisane kot izčrpavanje na dano temo, recimo na samostalniki kura ali glagol imeti; zgodba je torej predvsem vsaj kolikor toliko logično nizanje kar največ, verjetno skoraj vseh pomenskih zvez

in fraz, v katerih se beseda pojavlja, to prinese ob duhovitosti tudi rahlo didaktičen pridih, saj vse skupaj cikne na učbenik prenesene slovenščine. Na besednih travestijah, pravzaprav striptizu, je zgrajena še ena zgodba, *Nacionalni junak*, v kateri tipček na svoji koži doživi osipanje besed s stvari, označevalcev z označencev, če rečemo malo po "Saussageu", pri tem normalno urejenost zamenja jezikovna entropija. To da precej podobno pisavo, kot jo je svoje čase gojil neki Gorišek v Nedeljskem; pri Šušuliću je pač vse vpreženo v geslo "z vsako besedo me je manj", ki je motorček te zgodbe, zato po precej dolgem usihanju pripelje pripovedovalca do tega, da na koncu provocira (producira, haha) samo še nesmisle in verbalno vrisko.

S stilizacijo, s ponarejenim, tujim, posemplanim premim govorom je najbolj nabita v arhaičnem, klenem ljudskem jeziku napisana *Kaveljci spod Goljave*, nekakšna travestija tipičnih in obveznih mest kmečke povesti, le da gre namesto za mladenko za kravo, da gre eden izmed junakov zaradi nesrečne ljubezni potem v Ameriko, njegov prihod, ki je hkrati tudi vdor hi-techa v idilično okolje, pa pomeni tudi dokončen konec tega kmečkega sveta, potop. To je seveda popolnoma v skladu z žanrom, ki se mu vse bolj krči dogajalni prostor; zdi se, da s takšno predelavo, ki dovolj natančno sledi žanrskim obrazcem in umetelno oponaša starinsko večerniško izreko, Šušulić samo kaže, da žanrska dehierarhizacija še ni dejstvo, da izenačevanje nizkih in visokih žanrov še ni opravljeno, da je kmečka povest še vedno nekaj, iz česar se lahko samo norčujemo, in nič več – to je seveda tipično ludistično izhodišče iz sedemdesetih; kar spomnimo se Filipčičevega romana *X-100* in šele v Švabićevih *Ljubavnih povestih* je šlo za takšno ironično predelavo modela, ki ni potrebovala in vsebovala niti komentarjev o svoji ironiji niti pretiravanj, ki bi nas ves čas opominjali na to.

Značilna je še ena zgodba, ki predeluje zgodbo o efeški vdovi tako, da se začnejo potem, ko zamenja – tokrat sinovo – truplo z manjkajočim križanim, širiti govorice, da je vstal od mrtvih; Šušulić dovolj dobro združi mitološka obrazca in enega pojasni z drugim, da bi opravil z njegovo zaresnostjo, enkratnostjo, splošno veljavnostjo. Pri tem združi zgodovinska dogodka predvsem zato, da bi trčenje delovalo duhovito in komično, da bi parodiral mitologijo, našel njeno prikrito točko, vendar se ta ne najde z namenom mehčanja in omilitve posledic zgodovine. Šušuliću ne gre za revizijo, za prozno obdelavo in spremembo nečesa v preteklosti zato, da

bi se osvobodili bremena, ki kot mora pritiska na pleča živih, zgodovina pa v tej zgodbi še ni poljubna, kaj šele nekakšna mlajša in manj domišljava sestra izmišljije. Ta zgodba je ravno s svojo zaresnostjo, ki sledi poznanemu modelu, pa ga potem obrne na hec, nekakšen vezni člen, mostišče k resnejšim, temačnejšim zgodbam, ki govorijo o končnih, še raje pa o neskončnih zadevah.

Ena takšnih je gotovo *Stavbe in ruševine*, značilno paradoksalna in nedoumljiva štorija o graditelju labirinta brez vrat in o tistih, ki bi zadevo radi rešili, a se očitno odpravljajo na eno in isto neuspešno pot, ki se konča s komformizmom in čuvanjem stavbinih skrivnosti; brez dvoma Borgesu dolguje vsaj niz, torej enkratni prenos lastnosti s starejšega na mlajšega, ki se lahko potegne nazaj v preteklost in verjetno velja tudi za vse prihodnje primere, dva primerka sta tu le reprezentanta nečesa nadčasnega, tipična je rahlo arhaična in nedoločena doba, v kateri se vse skupaj dogaja, geometrična in na vse konce razbohotena stavba, ki s svojo montažno strukturo pobegne načrtovalcu in se nagiba proti neskončnosti, neobvladljivosti, proti temu, da postane nekoč ves svet; gotovo je borgesovski tudi graditeljski paradoks, torej dejstvo, da gre za nekaj nefunkcionalnega, za motnjo, vgrajeno v sistem, za nepopolnost, ki mora nujno voditi h končnosti, omejenosti. Pri tej in pri drugih resnejših zgodbah, na primer v *Krvi na piramidi*, ki so brez dvoma bolj zahtevno zastavljene, bolje izpeljane od zajebantskih, pa Šušulić pokaže precej spretnosti, predvsem v suverenem vodenju zgodbe in zelo natančnem jeziku, modeli fantastičnih svetov so do konca izdelani in edina škoda je, da tu in tam ne zdrži zastavljene "resnosti" in zvrne zadevo v znotrajtekstualnost, ki ni gladko pripeljana. Znotrajliterarnost včasih deluje, na primer v *Zakaj sem pobegnila iz hiše*, pri drugih, na primer v tisti o transportu Judov, kjer potem sledijo napisi o koncu velikih štorij, pa ne, in včasih je prav škoda, da Šušulić ne zašpili zgodbe bolj zares – saj vsi vemo, da je samo izmišljija, ne da bi nas na to opozarjal.

Če se je Šušulić znebil preveč razbohotene teoretskosti, lahko upamo, da bo v naslednji knjigi naredil še korak naprej proti avtorstvu; štorij in domišljije, pa tudi obrtne spretnosti za realizacijo mu ne manjka, to nam *Aleksija* v svojih resnejših in učinkovitejših zgodbah brez dvoma dokazuje.